

Wat voor politiehervorming: een groene visie op blauw

• Eddy Boutmans

Half februari bereikte de regering Dehaene een "akkoord" over de hervorming van de politiediensten. Er is in feite weinig beslist: de knopen zullen ter plaatse worden doorgemaakt. Velen vrezen dat het akkoord alle deuren open zet voor de uitbreiding van de macht van de rijkswacht. Senator en jurist Eddy Boutmans (Agalev) na de bekendmaking van het regeringsakkoord: "In gemeenten met een zwakke politie zal de verticaal georganiseerde rijkswacht de lokale politiekorpsen opsorpen; in gemeenten waar de politie sterk is, zal de invloed van de rijkswacht geleidelijk toenemen door de achterdeur van de interpolitiezones. Een en ander zal op het lokaal niveau een politie-oorlog aanwakkeren, die nergens voor nodig is. De Rijkswacht zal haar mythe van efficiëntie verder kunnen uitbouwen, hoezeer die ook door opeenvolgende rapporten wordt tegengesproken.

De lokale overheid — ook de gemeenteraad en dus de democratische controle — en de parketten zijn de verliezers. De minister van Binnenlandse Zaken en "zijn" Rijkswacht zijn de overwinnaars.

De burger wordt er niet beter van: hij is de speelbal van de strijd tussen een aantal burgemeesters die hun pretoriaanse garde beschermen en een aantal autoritaire Rijkswacht-officieren, die zichzelf zien als de perfecte eenheidspolitie."

En er waren zeker alternatieven. Senator Boutmans schreef onderstaande tekst in december 1997.

1.

Sinds jaar en dag is een reorganisatie van de politiediensten in België aan de orde. De markantste mijlpalen waren: de "Commissie-Wyninckx" uit 1980 (over de ordehandhaving en privé-milities), de eerste Bendecommissie, de daaruit voortvloeiende wet "op het politieambt" van 1992, de demilitarisering van de Rijkswacht, de oprichting van het Vast Comité voor Toezicht op de Politiediensten (Comité P, dat onder het parlement ressorteert), de geleidelijke invoering

van Interpolitiële Zones, het verslag van de "Commissie Verwilghen", — de tot hertoe genoemde commissies zijn allemaal parlementaire enquêtecommissies — de "Commissie Huybrechts" (een commissie van deskundigen, aangesteld door de regering), het (onaf-gewerkte) verslag van de commissie Binnenlandse zaken van de Senaat en, in zekere mate, de tweede enquêtecommissie naar de Bende van Nijvel. En nu weer recent: het politieplan van de regering-Dehaene, dat als "niet te nemen of te laten" bij het

parlement is ingediend, en waaromtrent trouwens nog wetsontwerpen moeten worden opgesteld.

In tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht, heeft het parlement dus een grote rol gespeeld in het studie- en denkwerk en in het voorbereiden van de hervormingen.

2.

De aandacht is daarbij overwegend gegaan naar de structuren; minder naar het inhoudelijke: wat verwachten we eigenlijk van politie, en wat doen we om die verwachtingen waar te maken; wat zijn de gevaren verbonden aan een politie-optreden, en wat doen we daaraan?

Eigenlijk zijn alleen de invoering van de politiewet ("wet op het politieambt": wij zijn nog altijd een nultalig land) en de oprichting van het Comité P inhoudelijke beslissingen, al hebben structuren uiteraard hun weerslag op wat er wordt gedaan, en hoe.

Zo staat er voor het eerst in de Belgische geschiedenis in een wet ingeschreven wat (in heel algemene bewoordingen) de taak is van de politie en zijn er regels met betrekking tot identificatie van personen, van fouillering, arrestatie en gebruik van geweld aangegeven.

Een voorbeeld van het heel praktische belang daarvan: artikel 34 bepaalt wanneer politieambtenaren iemands identiteit mogen controleren. Er staat: van iedereen die ze arresteren of die een misdrijf heeft gepleegd; en andere personen: "indien zij, op grond van zijn gedragingen, materiële aanwijzingen of omstandigheden van tijd of plaats redelijke gronden hebben om te denken dat hij wordt opgespoord, dat hij heeft gepoogd of zich voorbereidt om een misdrijf te plegen of dat hij de openbare orde zou kunnen verstoren of heeft verstoord". Verder is identiteitscontrole toegelaten van ieder die bepaalde plaatsen wil betreden (bijvoorbeeld woelige bijeenkomsten, risicosportwedstrijden...), of ter uitvoering van de vreemdelingenwet (maar dan alleen "in de omstandigheden die de bestuurlijke overheden bepalen"). Bovendien heeft iedereen het recht zijn identiteit op gelijk welke wijze te bepalen, voorleggen van de identiteitskaart is dus niet langer noodzakelijk.

Met een dergelijke regeling zouden veel klachten over willekeurige identiteitscontroles voorkomen moeten worden. Of dat ook echt het

geval is, is weer een andere kwestie: de politiewet is op het veld niet overal doorgedrongen.

3.

In politieopdrachten wordt traditioneel een onderscheid gemaakt tussen opdrachten van "bestuurlijke" politie (of ordepolitie) en de "gerechtelijke" (justitie).

In grote lijnen komt het erop neer dat gerechtelijke politie de handelingen omvat voor het ophelderen van eenmaal gepleegde delicten en op het uitvoeren van strafrechtelijke vonnissen (bijvoorbeeld ondervraging van verdachten of getuigen, opsporen van vingerafdrukken bij een inbraak, aanhouden van een veroordeelde...). De bestuurlijke politie heeft in hoofdzaak betrekking op handhaving van rust en orde (bijvoorbeeld patrouilleren), daarin begrepen het voorkomen van strafbare feiten, op verkeersregeling en op het bewaken van grote en eventueel woelige volkstoelopen, manifestaties enz.

Dat onderscheid vindt zijn oorsprong in de scheiding van de machten en wordt in de meeste Europese landen gemaakt, eigenlijk is alleen Engeland een uitzondering. Daar hebben ze dan ook geen minister van justitie en geen openbaar ministerie, dat bevoegd is strafrechtelijke opsporingen te leiden; het is daar een gewone politietaak om dat te doen, en na afloop van dat onderzoek trekt de politie gewoon naar de rechtbank met een vermeende dader. (Sinds enkele jaren is er wel een filter: de crown office zal eerst nagaan of het verkregen bewijs redelijkerwijs tot een veroordeling kan leiden).

Ze hebben er nog minder een onderzoeksrechter, die bij ons de enige is die inbreuken op burgerrechten kan toestaan in het raam van een onderzoek (bijvoorbeeld huiszoeking, telefoontap).

In Duitsland is er zelfs nog een bijkomend onderscheid: van zodra er echt misdrijven zijn vastgesteld, treden de federale politie en het openbaar ministerie op (dat federaal is georganiseerd). Maar de ordehandhaving (Bereitschaftspolizei) en de algemene preventie (Gefahrenabwehr) zijn Länderbevoegdheden. Dat we daar in België nog niet opgekomen zijn...

4.

Er is veel te zeggen tegen een dergelijke opdeling:

politiewerk is dikwijls gemengd, wie patrouilleert is bestuurlijk bezig, ook als hij daarbij een verdacht voertuig bemerkt. Maar als hij dat voertuig natrekt en vaststelt dat het gestolen is, treedt een “gerechtelijke” bevoegdheid in werking; als een betoging uit de hand loopt en er vallen slagen of er wordt met molotovcocktails gegooid, dan zijn dat strafbare feiten en dan is het vaststellen daarvan een taak van gerechtelijke politie. Wie een verdachte situatie opmerkt is bestuurlijk, want preventief bezig; maar als hij dan bij de identiteitscontrole vaststelt dat een van de betrokkenen gesignaleerd is voor uitvoering van een veroordeling, dan is het optreden weer justitieel.

Het onderscheid compliceert alle hervormingsplannen. Immers: het ligt aan de basis van bevoegdheidsconflicten tussen rechterlijke macht en openbaar ministerie enerzijds en uitvoerende macht anderzijds; tussen de minister van Justitie en die van Binnenlandse Zaken; tussen burgemeesters en parket en vaak ook tussen de politiediensten onderling. Het maakt het ook moeilijker de verantwoordelijkheid vast te leggen, want als de gemeentepolitie op een betwistbare manier optreedt, kan de burgemeester dikwijls iedere kritiek ontlopen door te stellen dat hij er niets aan te zeggen heeft (wat hem ook de middelen ontnemt om er iets aan te doen); het comité P is niet bevoegd voor de controle op gerechtelijk politieel optreden (zo ziet het dat toch zelf); de ministers van Binnenlandse zaken en Justitie kunnen handig de bal naar elkaar toespelen, ook al omdat zowel in Kamer als Senaat verschillende commissies en dus parlementsleden zich bezighouden met Justitie en met Binnenlandse Zaken.

Maar belangrijke argumenten pleiten ervoor om het te handhaven: de bevoegdheid van het openbaar ministerie wordt erdoor bepaald (het is dus een essentieel onderdeel van de optelling van de staatsmachten: zuiver uitvoerende macht enerzijds, rechterlijk anderzijds — ook al is het openbaar ministerie eigenlijk een tussenschakel). De bevoegdheden inzake gerechtelijke politie zijn veel ingrijpender, en vereisen dus een ander soort gezag en controle. Gerechtelijke opdrachten zijn in veel gevallen ook erg technisch: ze vereisen bijvoorbeeld boekhoudkundige kennis; of chemische of criminologische.

Het gaat overdreven concentratie van macht en bevoegdheid tegen (wat toch de achterliggende filosofie van de machtscheiding is) en vergemakkelijkt dus de uitwerking van “checks and balances”.

5.

De traditionele houding van de linkerkzijde was gekenmerkt door een zekere reserve ten aanzien van politie. Die werd immers gezien als een repressiemiddel tegen de arbeidersklasse — in het traditionele marxistische jargon — of in ieder geval als een gevaar voor de vrijheid van de kritische en actieve burger. In de stukken van de commissie-Wyninckx (niet voor niets naar een socialistisch senator genoemd) is dat nog duidelijk te merken. Deze houding heeft wel geleid tot een onderschatting en zelfs een ontkenning van het probleem van veiligheid en criminaliteit, waardoor deze thema's het geliefde speelveld van rechts konden worden.

Dat is in de voorbije jaren niet meer helemaal waar: de sociaal-democratie heeft het onveiligheidsgevoel ontdekt en pleegt dit met gesperiede taal tegemoet te treden. Het onderscheid met traditioneel rechts ligt nog wel in een sociale component: in de veiligheids- en “samenlevingscontracten” wordt wel aandacht besteed aan sociale projecten ter verbetering van buurten en van de sociale toestand van, omdat men ervan uitgaat dat criminaliteit grotendeels door achterstelling en werkloosheid wordt veroorzaakt. Rechts is nogal eens geneigd de oplossing alleen in veel “blauw” (uniformen) te zoeken.

Hoewel veel groenen nog moeite hebben met het (overroepen van) de veiligheidsproblematiek, zijn ook zij zich ervan bewust geworden dat criminaliteit een reëel probleem is: politiek in ieder geval, maar ook maatschappelijk. Zij onderscheiden zich nu vooral van de “autoritaire” partijen — rechts én de sociaal-democratie — in het verzet tegen een al te gecentraliseerde politie en in het beklemtonen van de vrijheidsrechten. Zij blijven de kritische bevraging van de werking van de politiediensten belangrijk vinden. Daarnaast beklemtonen zij het belang van de verkeers- onveiligheid, komen zij op voor een sociaal-preventieve aanpak van “kleine” delinquentie door jeugdwerking en beter onderwijs, bestrijding van verloedering, armoede en uitzichtloosheid,

discriminatie van minderheden — inzonderheid allochtonen; streven zij naar het aanleren van geweldloosheid, een minder op materieel bezit ingestelde mentaliteit en het aan banden leggen van agressieve reclame; willen zij zoveel mogelijk alternatieve (maar reële) bestraffing voor straat- en kleine maar vaak gewelddadige vermogensdelinquentie. Ze zien ook met lede ogen dat veel jongerengedrag gemakkelijk als ordeverstoring of zelfs crimineel wordt tegemoet getreden, daar waar ouderen zich wat meer kunnen veroorloven. Zet vijf jonge allochtonen op een straathoek bij elkaar en er is blijkbaar een veiligheidsprobleem. Tenslotte willen ze meer concentratie op grote fraude en witteboordencriminaliteit, en op levensbedreigende milieu- en gezondheidscriminaliteit. Met die opvattingen — die uiteraard justitie en politie overlappen — staan ze zeker niet buiten de contouren van het maatschappelijk debat, maar leggen ze voldoende eigen accenten om, ook op dit gebied, hun bestaansreden te bewijzen.

In ieder geval is er nood aan betere inbedding van politie (en justitie) in de multiculturele en pluralistische samenleving, en aan een betere berichtgeving en beeldvorming: sensatie ligt nu voorop, inzicht en analyse hinken achterna of blijven achterwege.

6.

Laten we dus beginnen met een paar principes en streefdoelen voorop te zetten. Direct over structuren praten is immers zoveel als op een computer werken zonder programmatuur.

Eén: veiligheid is een opdracht die zich in de eerste plaats in de onmiddellijke omgeving van de mensen afspeelt, op straat, aan een kruispunt, in een buurt, voor een school. Daar wil men veilig kunnen wandelen, spelen, winkelen, wonen, werken. Van daaruit volgt dan ook de bekommernis om de basispolitiezorg: mensen willen blauw zien — maar niet een zwaar bewapend, autoritair blauw, wel verrouwde, met de buurt bekende agenten, die een goed oog hebben voor wat zich in de buurt afspeelt aan gezond en ongezond. Mensen willen voor informatie, administratieve formaliteiten en klachten in hun nabije omgeving terecht kunnen: commissariaten of politieposten moeten niet te ver afgelegen zijn, zich liefst niet in torens bevinden en ook niet 's avonds en in de weekeinden gesloten zijn. Daarmee is ongeveer

geschetst waar basispolitiezorg betrekking op heeft: aanwezig en bereikbaar zijn voor de mens in de straat, ter voorkoming van kleine en grote veiligheidsdrama's en om snel en efficiënt soelaas te bieden als er iets misgelopen is: een inbraak, een gestolen auto, maar ook: een burenruzie, een verloren gelopen kind. Van die eerstelijns politie verwachten we voldoende algemene kennis van dorp of stad, wetgeving en bestuur, psychologie en gezond verstand. En waar het moet ook voldoende autoriteit om lawaaiige dronkelappen bij het nekvel te grijpen, vandalen te stoppen, dieven te vatten en geslagen vrouwen tegen brutale mannen te beschermen.

We zien basispolitiezorg dan ook in de eerste plaats als een lokale opdracht: de gemeente of, als die te klein is, een groepering van gemeenten.

Basispolitiezorg moet permanent verzekerd worden (24 uur).

Brussel zou het beste één eerstelijns politiekorps krijgen, de opsplitsing in 19 gemeenten is niet meer realistisch. Bovendien zou de democratische controle hier geen probleem zijn, gelet op het bestaan van een regionaal politiek niveau.

7.

Want het tweede beginsel is: democratische sturing en controle op het politiebeleid. Het lokale niveau geeft ook de beste mogelijkheid om die politie binnen aanvaardbare normen te houden, want de agenten zijn min of meer bekend, kunnen zich dus niet teveel brutaliteit veroorloven; de burgemeester en de gemeenteraadsleden staan relatief dicht bij de bevolking, die de weg ernaartoe kent. Daarmee bedoel ik niet: je moet een raadslid persoonlijk kennen om iets gedaan te krijgen — het dienstbetoon weet u wel — maar wel dat het perfect mogelijk is om op gemeentelijk niveau de interne en politieke controle zo te organiseren, dat de bevolking er dicht bij betrokken is en dus het vertrouwen kan behouden, zelfs al loopt er nu en dan iets mis.

Dat vereist dan wel dat die burgemeester en dat die gemeenteraad die taak op zich kunnen en mogen nemen en dat ze het ook doen. Onze huidige wetgeving plaatst de burgemeester wel in een gezagspositie ten aanzien van de gemeentepolitie, maar er is weinig traditie om dat gezag ook correct uit te oefenen. Integendeel, juist ons systeem van zachte corruptie bracht en

brengt mee dat sommige burgemeesters de politie als hun privé-dienst beschouwen.

Een goede basispolitiezorg vereist dan ook een omslag in de zeden: politiemensen moeten zich meer als openbare dienst gedragen; de burgemeester als een behartiger van het algemeen belang. Het vereist ook een wetswijziging: de gemeenteraden moeten een grotere rol gaan spelen in het politiebeleid op lokaal niveau. Er bestaat nu een beperkt interpellatierecht: raadsleden kunnen de burgemeester ondervragen over de uitvoering van zijn politietaken, maar daartoe beperkt zich hun bevoegdheid en bovendien is dat op veel plaatsen nog niet tot de zeden en het bewustzijn doorgedrongen. Veel burgemeesters gedragen zich nog steeds als keizer met een republikeinse garde. Ik zie dan ook als belangrijke opdracht voor de toekomst: het toezicht van de gemeenteraad op het veiligheidsbeleid en op de politie in de gemeente versterken.

Middelen daartoe: een jaarlijks veiligheidsplan, op te stellen door burgemeester en korpschef (commissaris in de huidige terminologie) en te bespreken, eventueel te amenderen in een gemeenteraadscommissie en een openbare zitting van de gemeenteraad. Daar zijn al aanzetten toe (in het raam van de veiligheidscontracten), maar die zijn nog erg bescheiden in hun ambitie.

Daarnaast zou er in iedere gemeente een permanente commissie (van raadsleden) voor politie- en veiligheidsbeleid moeten zijn, die het beleid op de voet volgt, eventuele incidenten bespreekt en waar de burgers met verzoeken, klachten en suggesties terecht kunnen.

8.

In grote gemeenten zou dat geen probleem mogen zijn. Daar is voldoende draagvlak voor een kwaliteitsvolle politie en een wakkere gemeenteraad. Daar is het dus in de eerste plaats een kwestie van politieke wil. Als het Antwerps politiekorps (het grootste van het land na de Rijkswacht) dikwijls een indruk van onbekwaamheid en onbeschoftheid geeft, dan is dat in hoofdzaak het gevolg van tien, vijftien jaar wanbeleid, of afwezigheid van beleid.

Daar dragen we nog voor jaren de gevolgen van, en de wil tot verbetering is er wel maar de daadkracht is nogal weifelend. Het zou goed zijn

als een paar honderd van de 1800 politiemensen in Antwerpen — enkele officieren zeker inbegrepen — eens geconfronteerd werden met de mogelijkheid van vroegtijdige ambtsbeëindiging, en dat een paar tientallen dit ook werkelijk zouden ondergaan. Helaas zijn de wettelijke mogelijkheden hiertoe beperkt. Nog meer helaas: zelfs die beperkte mogelijkheden worden niet planmatig ingezet.

9.

Hoe moet het dan in kleine gemeenten? Er zit niet veel anders op dan die in politiezones te groeperen, want voor een efficiënt veiligheidsbeleid en een behoorlijke kwaliteitszorg heb je een minimum aan mensen nodig. Aan gemeenten moeten daartoe normen worden opgelegd, in verhouding tot bevolkingsaantal, oppervlakte en bijzondere gevaarsfactoren.

Moeilijker ligt hier de gezagsregeling en de politieke sturing.

Er zal een structuur moeten worden bedacht, bij voorbeeld een college van burgemeesters als beheersinstantie en een gezamenlijke vergadering van de raadscommissies “politie en veiligheid” van de verschillende gemeenten van de zone, als “wetgevende” en controlerende macht. Er is immers geen eigenlijk politiek niveau op zonaal vlak. Ook in Nederland is bij een recente politiehervorming ditzelfde euvel vastgesteld, en het is er niet echt opgelost: ook daar werd (buiten de grote steden) de lokale politie opgetild naar een “regio” — waar alleen een college van burgemeesters bestaat, maar geen verkozen orgaan.

10.

De opdracht van die lokale politiekorpsen is dus de eerstelijnszorg, dat zijn vooral taken van bestuurlijke politie, maar die zijn niet los te koppelen van eerstelijns hulp bij misdrijven. Het vatten van dieven, geweldenaars, aanranders enz. op heterdaad; de eerste vaststellingen doen en die in processen-verbaal vastleggen, de plaats van de misdaad beveiligen; verkeersovertredingen snel afwikkelen — dat hoort allemaal bij de lokale politieopdracht.

In grote steden wordt meestal ook gepleit voor het behoud van een eigen rechedienst: die moet dan de meer ingewikkelde gerechtelijke onderzoeken uitvoeren, die een specifiek

stedelijke inslag hebben. Door hun rechtstreekse band met het lokale niveau en hun kennis van het terrein zouden ze daar bijzonder geschikt voor zijn. Dit is een punt van discussie, want je kan ook de stelling verdedigen dat recherche het beste zo dicht mogelijk bij het parket georganiseerd wordt. De voordelen van een lokale inplanting zijn immers niet zo groot als voor de basispolitie (o.m.: politieke gezagsuitoefening en controle is grotendeels onmogelijk, wegens de machtscheiding en zij krijgen hun opdrachten per definitie van parket of onderzoeksrechter).

Laten we hier misschien geen principiële kwestie van maken: er wordt al voldoende op lange tenen getrapt en het is misschien niet nodig om de bestaande Opsporingsdiensten — die dikwijls behoorlijk werk leveren — extra ongelukkig te maken, bovendien is er wel iets te zeggen voor het argument dat een goede terreinkennis van belang is voor het uitbouwen van een specifiek stedelijke criminaliteitsbestrijding (bijvoorbeeld gauw-dieven op de markt; concentratie van criminele groepen in een bepaalde wijk...).

Hoe dan ook: de aflijning tussen gemeentelijke en centrale inplanting zal altijd een discussiepunt blijven; de praktijk kan het beste, onder leiding van behoorlijk werkende parketten en in overleg met de plaatselijke bestuurlijke overheid, een soepele aanpassing verzekeren binnen structuren die daar een zekere beleidsruimte openlaten.

11.

De specifieke recherche — het werk dus van de huidige gerechtelijke politie bij de parketten en de BOB's van de Rijkswacht — en mogelijk dus ook een deel van de stedelijke opsporingsdiensten — dat moet op een niveau worden georganiseerd, waar ook de gerechtelijke organisatie zit. Voor de courante onderzoeken lijkt dat het beste het gerechtelijk arrondissement te blijven (daar zit ook de procureur des Konings, zijn parket en zijn administratie; daar hebben de onderzoeksrechters en de correctionele rechtbanken hun zetel). Er is ongetwijfeld ook nood aan landelijk opgezette steundiensten (dat zijn diensten die steun verlenen aan de arrondissementen: bijvoorbeeld inzake informatie, of inzake technische apparatuur, soms ook met expertise) en ook een aantal operationele (die zelf onderzoeken uitvoeren). Ook dit zal een

voortdurend afwegen en bijsturen zijn: wat handel je het beste op nationaal niveau af, wat beter arrondissementeel?

De huidige tendens om nationale (parket)-magistraten met toenemende opdrachten te belasten is onvermijdelijk omdat heel wat criminaliteit eerder internationaal dan plaatselijk georganiseerd is en ontmanteld kan worden.

12.

Het bezwaar dat tegen de hierboven geschetste afscheiding van gerechtelijke en bestuurlijke politiediensten wordt ingebracht, is dat de recherche voor haar informatie afhangt van de plaatselijke politie. Ik zie dat bezwaar maar zeer gedeeltelijk. Uit het falen van de Rijkswacht in een aantal onderzoeken (cfr. De commissie-Verwilghen en de getuigenissen in de affaire Dutroux) blijkt dat ook binnen één dienst rivaliteit kan ontstaan, en dat informatie kan worden tegengehouden of blijven haperen. Misschien is overmatige centralisering daar juist een voedingsbodem voor.

Juist het uitschakelen van concurrentie is m.i. een betere garantie voor goede samenwerking: de "plaatselijke" agent werkt samen met een rechedienst, omdat hij toch niet zelf bevoegd is om verdergaande onderzoeken te doen en omdat juist goed doorgeven van informatie hem pluimen kan opleveren. Bovendien moet het doorgeven van informatie als een wettelijk en tuchtrechtelijk afdwingbare plicht worden ingevoerd. Het belangrijkste is evenwel dat de "bedrijfs-cultuur" ook op dit gebied verandert: men dient de bevolking, en niet een of ander uniform.

Het recent uitgebrachte regeringsplan heeft, in de lijn van zijn interpretatie van de aanbevelingen van de commissie-Verwilghen (juist op dit punt erg vaag: er werd immers voor "integratie" op lokaal en federaal vlak gepleit), eerder voor één federaal politiekorps geopteerd, zij het dat verschillende afdelingen worden ingesteld voor het recherchewerk en het preventie- en ordehandhavingswerk. Zal dat dan een betere coördinatie opleveren? En juist op lokaal niveau wil men de twee politiekorpsen naast elkaar laten bestaan: de lokale en de federale, met een nochtans grotendeels identieke opdracht. Het is al vaak gezegd: zo installeer je het wantrouwen en de tegenwerking.

Hoe dan ook, als men die richting uit blijft gaan (op federaal vlak éénmaken, of lokaal vlak niet, d.w.z. precies het omgekeerde van wat ik zou voorstellen), dan dienen de nodige garanties ingebouwd om de parketten werkelijk zeggende te geven over de recherche-afdeling: die moet dus rechtstreeks onder het college van procureurs-generaal sorteren en uit voldoende opeisbare personeelsleden bestaan, om ook werkelijk de gerechtelijke behoeften te dekken. Voortdurend getouwtrek kondigt zich aan!

13.

Wie, zoals ik, opteert voor een concentratie van de bestuurlijke (en eerstelijns justitiële) politie op lokaal niveau, moet een oplossing inbouwen voor gemeente-overschrijdende ordeproblemen. Ruw geschetst zijn daar in twee richtingen oplossingen voor uit te denken: een nationale ordepolitie, of een bijdrageplicht van de gemeenten en zones tot supragemeentelijke opdrachten. Dit laatste lijkt efficiënter (wat moet zo'n CRS of marechaussee de hele tijd zitten doen, als er geen grote ordeproblemen zijn?), en democratischer (een nationale ordepolitie zou wel eens een handig wapen in handen van een autoritaire regering kunnen zijn). De oplossing lijkt dan ook te zijn: een beperkte nationale politiedienst ("Rijks-wacht"?) voor verkeersregeling op de hoofdwegen, voor grensbewaking en voor grote ordetaken; voor die laatste zou ze aanvullend een beroep kunnen doen op een vorderingsrecht ten aanzien van de lokale politiediensten.

Tenslotte moet er een federale dienst voor corruptiebestrijding komen, die de rol van het Hoog Comité van Toezicht overneemt (de regering heeft immers beslist dit HCT op te doeken en "naar de gerechtelijke politie over te hevelen"; evenwel... die gerechtelijke politie wordt ook opgeheven). Wil dit geloofwaardig zijn, dan moet die corruptiedienst een wettelijk statuut hebben en moeten zijn werkmiddelen en personeelskader apart vastliggen

(Wie belet anders deze regering of de volgende om die corruptiedienst te neutraliseren door de personeelsleden via promotie of inperking van het kader naar allerlei andere diensten te laten uitzwermen?)

14.

Ongeacht de structuren moet er hard gewerkt worden aan de opleiding van politiemensen, aan omgangsvormen, aan opname van alloctonen in de (stedelijke) politiekorpsen, aan bestrijding van politiedomheid. Vooroordelen en racisme zijn dom — het onder ogen zien van problemen met alloctone jongeren is dat niet; schelden en afsnauwen is dom; voortdurend mensen afschepen "omdat er teveel werk is" of "omdat er toch niets van zou komen als we een proces-verbaal opmaakten" is kwaadaardig. Regels doen naleven is niet dom. Onderscheid maken tussen hoofd- en bijzaak, weten wanneer autoriteit moet worden ingezet in de vorm van overreding, en wanneer in de vorm van geweld of wapengebruik, is essentieel.

15.

Wellicht het belangrijkste "wapen" van de politie is informatie en de doorstroming daarvan. Hier botsen twee principes: de efficiëntie vereist dat zoveel mogelijk gegevens over personen, feiten, voertuigen, relaties enz. in zo krachtig mogelijke computers worden opgestapeld. Het respect voor de burgerrechten en de democratische inperking van de politiemacht (men vergete niet: ALLE macht wordt vroeg of laat misbruikt) vereisen daarentegen dat die informatiestroom niet te veel omvat en dat informatie niet voor verkeerde operaties wordt gebruikt. In de regeringstekst zit de directie "informatie" in één van de zes federale politiedirecties. Ze staat dus onder rechtstreeks gezag van de federale politiechef (de "commissaris-generaal").

(Die zes directies zijn: nationale bestuurlijke politie; nationale gerechtelijke politie; ondersteuningsdiensten — waaronder de informatie sorteert; personeelszaken en logistiek; een directie "ontwikkeling van het politiebeleid" waaronder zowel de statistiek, als de analyse en de interne controle zitten — aan die interne controle zal dus niet zwaar getild worden; en tenslotte de directie "lokaal niveau".)

Er is wel geringschattend gedaan over de vele dwarsverbindingen en pijlen op de politiestructuur, zoals die door de senaatscommissie was voorgesteld maar — hoewel ik ook lang niet alles bijtrad — die complexiteit valt niet zoveel erger uit dan nu in het regeringsplan. (Daar is ook nog

eens sprake van een arrondissementeel niveau).

Vraag is of de concentratie van zes directies onder één chef wel acceptabel is, en of het weer geen nieuwe spanningen tussen justitie en politie in het leven zal roepen. Immers: er is wel een "nationale politieraad" in het vooruitzicht gesteld, waar de balans opgemaakt zou moeten worden - maar de justitiële component is daar zwaar ondervertegenwoordigd.

Als men per se de gerechtelijke politie onder één federaal politiegezag wil brengen, dus onder de uitvoerende macht, dan zou toch minstens het aspect "informatie" daarvan afgesplitst moeten worden in een aparte directie, waar mensen werken die niet van hun politiekorps afhangen, onder gezag van het college van procureurs-generaal. Opmerkelijk dat Mw. Liekendael en de andere herauten van de onafhankelijkheid van het gerecht dàar weinig over zeggen.

16.

De basisopleiding — waarin flink geïnvesteerd zal moeten worden — zal in één of enkele nationale scholen verzorgd moeten worden, althans voor de specifiek politietechnische onderdelen; grote aandacht zal aan de omgang met de burger — zelfs met de naast de schreef lopende burger — gegeven moeten worden, en aan de grondrechten. De hogere opleidingen kunnen het beste aan de universiteit worden behouden. Daarnaast is het noodzakelijk dat politiemensen geregeld bijgeschoold worden.

De opleiding moet uiteraard ook omvatten, en de wet moet behoorlijk reglementeren, hoe processen-verbaal worden opgesteld, slachtoffers, getuigen en verdachten gehoord, bewijzen ingezameld enz. Op dit gebied worden we soms met het ergerlijkste amateurisme geconfronteerd.

17.

Voor alle korpsen en niveaus moet het sociaal statuut in grote lijnen op nationaal niveau worden vastgelegd; de overgang van de ene dienst of korps de andere (mobiliteit) moet makkelijk mogelijk zijn.

De vrijheid tot aansluiting bij een vakvereniging moet gelden.

18.

Ieder politieoptreden moet wettig zijn en

proportioneel.

Bij alle politiekorpsen moet een duidelijke kwaliteitsstandaard worden aangelegd, en de toepassing daarvan moet geregeld getoetst worden.

Dat veronderstelt een behoorlijk werkende intern controlesysteem waarbij respect voor de rechtsregels en de behoorlijke dienstverlening aan de burger worden afgedwongen, desnoods door disciplinair optreden. Er moet een efficiënte tuchtregeling met een plichtencode komen; procedures moeten op redelijke termijn tot resultaat kunnen leiden, wat niet betekent dat ze expeditief (oppervlakkig en repressief) zouden moeten zijn. Om die reden denken we niet dat de gemeenteraad een goed tuchtrechterlijk college is: de sfeer is er niet die van een sereen oordelend rechtscollege. We denken eerder aan een eenvormig tuchtstatuut voor alle politiemensen, met een tuchtraad en de mogelijkheid van beroep voor een rechtscollege (of een gemengd orgaan). De tuchtvordering moet geïnitieerd kunnen worden door de korpschef, het hoofd van de gezaghebbende overheid (burgemeester, of procureur ingeval van gerechtelijke opdrachten), maar zeker voor bestuurlijke opdrachten o.i. ook door de gemeenteraad en het (hervormde) comité P. Dat comité klaagt er immers over dat er aan zware politiefouten zelden gevolg wordt gegeven.

19.

Blijft de externe controle. Sinds 1995 is het Comité P (Vast Comité voor Toezicht op de politiediensten) werkzaam. Het heeft als taak:

- de activiteiten en werkwijzen van de politiediensten onderzoeken, evenals hun interne richtlijnen en reglementen;
- klachten of aangiften m.b.t. de politie te onderzoeken;
- uitvoering geven aan onderzoeksopdrachten die Kamer of senaat hem opdragen;
- gerechtelijke opdrachten met betrekking tot politiedelicten uitvoeren;
- aan parlement en regering voorstellen doen inzake wetgeving of reglementering.

Voor de praktische uitvoering van zijn onderzoeken heeft het Comité een aantal enquêteurs ter beschikking. Hoewel de instelling van dat comité een belangrijke innovatie was,

levert het niet op wat ervan verwacht kon worden. Dat schijnt met personen te maken te hebben, maar zeker ook met de conceptie: men wilde mensen erin die een directe band met de politiekorpsen hadden, maar de vraag is of die voldoende onafhankelijk staan ten aanzien van de dienst waar ze uit voortkomen en waar ze na beëindiging van hun mandaat wellicht weer naartoe moeten.

Een belangrijke beperking is ook dat richtlijnen inzake gerechtelijke politie en opsporingsbeleid niet onder de controle vallen. Het comité interpreteert deze beperking zeer breed, zodat een belangrijk deel van het gerechtelijk politie-optreden buiten het gezichtsveld valt.

En er is een ander probleem: het comité is "partijpolitiek" samengesteld, op basis van het systeem D'Hondt en in een gezamenlijke krenten-afweging met het Controlecomité voor de inlichtingendiensten.

Wie is toch weer op die Belgische begripsvernuwing gekomen? Waarom moeten de partijen hun invloed doen gelden op het ogenblik van het onderzoek?

Bovendien is de rapportage aan het parlement verre van ideaal: die gebeurt achter gesloten deuren aan een gemengde "begeleidingscommissie" Kamer-Senaat. Het verslag dat daarvan wordt gepubliceerd is vrij beknopt.

Door de eigenaardige politieke aritmetica, zijn de groenen daar niet in vertegenwoordigd (wel in het eigenlijke Comité I, dat de staatsveiligheid en de militaire veiligheid controleert! De comités zijn immers nog op grond van eerdere verkiezingen samengesteld).

De praktijk van de enquête dienst is ook bizar: meestal wordt níét uiteengezet welke onderzoeks-handelingen zijn gesteld, maar worden alleen de

grote lijnen van het onderzoek en een aantal slotbeschouwingen gegeven (in de zin van: klacht gegrond of niet).

Het zou logischer zijn het Comité P te vervangen door een controledienst die rapporteert aan een Kamercommissie voor Politiezaken, die op de normale wijze is samengesteld en vergadert.

20.

Jaarlijks zou de regering bij het parlement een veiligheids- en politieplan moeten indienen, waarin de grote lijnen van het politiebeleid worden vastgelegd. Ook gemeentelijk (of per intergemeentelijke zone) dienen dergelijke plannen te worden opgesteld en democratisch besproken. Dit kan het jaarlijkse gebeuren zijn, waarbij de vraag naar veiligheid en het maatschappelijk debat daarover ook op het lokale vlak worden doorgetrokken.

21.

De zeer nodige modernisering dient ook doorgevoerd te worden in de politiecellen. Die zijn vaak onder het niveau dat in een beschaafd land zou mogen gelden.

Bovendien moet er een strikte controle op insluiting van mensen komen, want de "administratieve" aanhoudingen kunnen nog altijd tot grote misbruiken leiden.

Naast de institutionele controle zouden we daar een burgercontrole kunnen instellen: waarom zouden erkende afgevaardigden van NGO's geen onaangekondigde bezoeken aan politiekantoren mogen afleggen om daar de arrestanten te bezoeken?

10 december 1997

